

KİTAP TANITIMI / BOOK REVIEW

İnsan ve Tanrı, Yazar: Georges Gusdorf, Çev. Prof. Dr. Zeki Özcan¹

(İstanbul: Alfa Yayınları, 170 sayfa)

ISBN: 9753166958

Ayşenur ARSLAN

ORCID: 0000-0003-3396-9849

Lisans Öğrencisi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hatay/Türkiye,
aysnrarsln9@gmail.com

Makale Bilgisi/Article Info:

Geliş/Received: 23.02.2020 Düzeltme/Revised: 20.04.2020 Kabul/Accepted: 08.05.2020

Atıf / Cite as: Arslan, A. (2020). İnsan ve Tanrı. Antakiyat, 3 (1), 153-156

Öz:

Eser Fransız Filozof Georges Gusdorf'un "Traité de Métaphysique" adlı kitabının din felsefesiyle ilgili "L'homme et Dieu" adlı bölümünün çevirisidir. Eseri çevirmek suretiyle dilimize kazandıran Prof. Dr. Zeki Özcan'dır. Prof. Dr. Zeki Özcan uzun süre Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Din Felsefesi alanında çalışmalar yapmıştır. Eser çeviri üzerine bilgilendirme, izin ve özel sözlük hariç iki ana bölümden oluşmaktadır. Söz konusu bölümler eserin orijinalinde bulunmayıp, daha iyi anlaşılabilmesi için çevirmen tarafından eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İnsan, Tanrı, Felsefe, İman, Kritik.

---

¹ Bu araştırma sürecinde TR Dizin 2020 kuralları kapsamında "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde" yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden" hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca bu araştırma "Etik Kurul İzni" gerektirmeyen bir çalışmadır.

Eser Fransız Filozof Georges Gusdorf'un "*Traité de Métaphysique*" adlı kitabının din felsefesiyle ilgili "*L'homme et Dieu*" adlı bölümünün çevirisidir. Eseri çevirmek suretiyle dilimize kazandıran Prof. Dr. Zeki Özcan'dır. Prof. Dr. Zeki Özcan uzun süre Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Din Felsefesi alanında çalışmalar yapmıştır. Eser çeviri üzerine bilgilendirme, dizin ve özel sözlük hariç iki ana bölümden oluşmaktadır. Söz konusu bölümler eserin orijinalinde bulunmayıp, daha iyi anlaşılabilmesi için çevirmen tarafından eklenmiştir.

Birinci bölümde "*Felsefenin Konusu Olarak Tanrı*" başlığı altında Tanrı'nın felsefedeki yeri ve önemi ele alınmıştır. Bu bağlamda Tanrı doktrininin bütünüyle metafiziğin en önemli konusu olduğu ve Tanrı doktrininin düşünceye çok geniş kullanım alanı sağladığından bahsedilmiştir. Yazara göre Tanrı fikri, zorunlu bir referans kaynağıdır. Tanrı olmadan bütünün toplu olarak muhayyilesi imkânsızdır. Tanrı'nın dışarıda bırakılması bizzat metafiziğin ortadan kalkması anlamına gelir. Hakikat konusunda tek otorite olan, maddi içerikten arındırılmış aklın en uygun ve mükemmel kullanımı yine Tanrı sayesinde mümkündür.

Bu bölüm içerisinde ayrıca Tanrı'nın mahiyetine değinilmiştir. Tanrı'nın mahiyeti, insani ya da maddi mahiyetten farklı bir düzlemedir. Felsefe Tanrı'nın mahiyeti konusunda Tanrı'ya düşünmenin imkânsızlığından bahseder. Çünkü insan her şeyi somutlaştırarak ya da nesnelere dünyasının somut verileriyle hareket ederek, etrafına baktığında sadece insandan ve dünyadan söz edebilir. Tanrı'nın mahiyeti ise somutlaştırılmayacak düzeydedir. Tanrı nesnelere dünyasının konusu değildir. Tanrı, insanın söylemiyle doğrulanamaz fakat Tanrı olmadan da bu söylemi tamamlamak imkânsızdır. Tanrı akıl üstüdür, ancak akıl, Tanrı'nın varlığını kanıtlayabilir fakat bu kanıtlamadan sonra Tanrı'nın kimliği de belirsizleşebilmektedir. Yazara göre aklın ulaştığı Tanrı soyut olmasından dolayı, insan tarafından formüle edilemeyecek, nitelenemeyecektir.

Tanrı üzerine felsefi bir konuşma, baştan itibaren başarısızlığa mahkûmdur. Çünkü her şeyden önce felsefi temelli bir düşünme metodu kavramların ortaya konmasından ve birbirine uygunluk içermesinin denetlenmesinden yola çıkılarak başlar. Oysa Tanrı bir kavram değildir. Hiçbir kavram Tanrı'ya denk değildir, insani tanımların sınırları içinde ele aldığımızda Tanrısal özü çelişkiye düşmeden açıklayamayız. Bu açıdan her Tanrı fikri sadece tamamlanmamış bir Tanrı fikri olabilir. Tanrı'ya akıl ile kanıtlamayı istemek Tanrı'ya kendinden başka gerçekliklere indirgemek demek olur ki, bu da bambaşka bir alana indirgenen Tanrı'nın artık gerçek bir Tanrı olamayacağı anlamına gelir. Çünkü O, insan zihninin sınırlarına sığmayacak kadar yüce ve aşkındır. Varoluşun ötesinde ve varoluşa anlamını verebilen tek varlıktır. Yazara göre derin düşünmenin kaynağında bulunan İbrahim'in Tanrı'sı, filozofların ve bilginlerin Tanrı'sı ile aynı kategoride değildir. İbrahim'in Tanrı'sı daha ayrıntılıdır, somut niteliklere sahiptir ve bu Tanrı'ya Tanrısal çağrı ve vahiyle bağlanılır. Filozofun Tanrı'sı ise bütün pozitif niteliklerini vahyedilmiş Tanrı'dan alır. Bu yüzden filozofun Tanrı'sı gerçek manada asla özgün değildir. Yazar, filozofun Tanrı'ya ulaşmasının akılla gerçekleştiğini, Hz.

İbrahim'e atıfla dinlerin Tanrı'sına ise vahiyle ulaşıldığını ifade etmektedir. Bu konuda vahiy, Tanrı'ya filozofun aklından daha çok ayrıntı ve somut nitelikler vermekte, O'na aklın otoritesiyle değil, Tanrısal çağrı ve vahiyle bağlanılacağını bildirmektedir.

Ayrıca yazar birinci bölümde; felsefede Tanrı'nın fonksiyonunun son ve tamamlayıcı nitelikte olduğuna değinmiştir. Felsefeye göre varoluşa anlamını veren tek varlık Tanrı olduğu için bu anlama bağlı olarak insanın varoluşunda da amaçlar ve değerlerin birbiriyle uyum içinde oluşu ve Tanrı'nın bütün varlıkların temeli oluşu vurgulanmıştır.

Eserin ikinci bölümünde ise "*İman Kültürel, Psikolojik ve Entelektüel Unsurlara İndirgenemez*" başlığı üzerinden dinlerin diğer disiplinlerle ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda dinlerin psikanaliz, antropoloji, sosyoloji gibi sosyal bilimlerle ilişkisine yer verilmiştir. Her teoloji bir antropolojinin ve sosyolojinin özetidir. Sosyoloji bağlamında kutsalın yani Tanrı'nın üstünlüğü, evrenselliği ve bütün bakış açılarının ötesinde olması gerektiği dile getirilmiştir. Okuyucuya pozitif bilim ve aklın, kutsalın alanını gittikçe daralttığı anlatılmaya çalışılmıştır. Ahlak ve din bağlamında ise Hz. İbrahim örneğiyle Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmesinin ahlakiliği tartışılmış, dini hayat ve ahlaki hayat ayrımı yapılmıştır.

Dinin antropolojik olarak indirgenmesinden Freud'a atfen bahsedilmektedir. Freud'un düşüncelerinin bilimsel akılcılıktan beslendiği dile getirilmiştir. Yazar din konusunda Freud'un görüşlerini yorumlarken, onun dini, marazi bir fenomen olarak gördüğünü, böyle gördüğü dinin ancak insanlar, kendi mutluluklarını güvence altına almaya ve korumaya çalıştığı zaman ortaya çıktığını, aslında dinlerin kolektif hezeyanlar olarak görülmesi gerektiği düşüncesinde olduğunu iddia etmiştir. Yazar, Freudçu din görüşlerinin modasının geçtiğini, bu durumun antropoloji tarafından aşılması gerektiğini söyleyerek, Freud'un din konusundaki görüşlerinin eleştirisini de yapmıştır.

Yazar, Marksizm'in din hakkındaki görüşlerini ele alarak kapitalist sistemde hâkim sınıfın, ezilmiş sınıfları gönüllü bir kölelikte tutmak için dinî yalanlardan faydalandığını, buna bağlı olarak ekonomik bozukluklar son bulduğunda dinin de son bulacağını, çünkü üretim ilişkilerinin akla uygun düzenlenmesiyle sınıfsız bir toplumda dinin yeri olmadığı düşüncesini ifade etmiştir. Yazar, Marksizm'e yönelik de kutsalın maddi bir veriye veya üretim sürecinin bir görüşüne indirgenemeyeceği eleştirisini getirmiştir.

Yazar, yine bölümde teoloğun Tanrı'nın varlığını vahiye dayandığı ve Tanrı hakkında bildiklerinin vahiy kaynaklı olduğunu, felsefenin ise bu konuda zihnin bağlı olduğu ilkelere uymak zorunda olduğu için vahyin meşruiyeti hakkında yargıda bulunamayacağını anlatmaktadır. Yazar bu bölümde; dinin teorik, pratik ve sosyolojik unsurlarına da yer vermiştir. Dinin teorik unsurun dinin amentüleri yani inanç esasları olduğu, pratik unsurun ise insanın hayatında diğer iki unsurdan daha önde bulunduğu yani dinin yaşayan yönü olduğu belirtilmiştir. Sosyolojik unsur olarak dinin, insanların aynı dini duyguyu yaşamalarıyla dini toplulukları oluşturduğu, bu bağlamda dinin yaşandığı ortamdaki hayat tarzından yani

kültürden etkilendiği ve aynı zamanda da desteklediği değerleri ortama empoze ederek ortamı etkilediği ve düzenleyici bir rol oynadığı açıklanmıştır.

Yazara göre insanların tarihi süreç içinde düşünceleri değiştiği gibi Tanrı tasavvurları da değişmiştir. Tanrının anlaşılma biçimleri daima insan idrakindeki değişimlerden ve tarihten izler taşımıştır. Değişmez bir felsefe olmadığı gibi değişmez bir teoloji de yoktur. Bu bağlamda eserde şu örneğe yer verilir; dört kör bir gün bir fili incelemek üzere toplanır. Birincisi filin bacağına tutarak fili bir sütuna benzetir. İkincisi filin hortumunu tutarak fili bir topuza benzetir. Üçüncüsü filin karnına dokunup fili bir küpe benzetir. Dördüncü kişi ise filin kulağına dokunup onun bir kalbura benzediğini iddia eder. Bu örnek ışığında Tanrı'ya görebilme/algılayabilme konusu, insanların bakış açılarına ve temel aldıkları hakikat arama paradigmalarına göre bu tür sonu olmayan tartışmalara meydan verebilecek yapıdadır. Bu yüzden yazara göre, Tanrı'nın bilinebilmesi konusunda insan zorunlu olarak kördür.

Eserin son kısmında ise aşkın bir Tanrı'nın ölümüne değinilmiştir. Bir isyan teolojisi içerisinde filozof ne kadar Tanrı'nın öldüğünü iddia etse de önce O'nun varlığını kabul etmek zorundadır. Ancak zihninde Tanrı'nın ölümünü gerçekleştiren filozof Tanrı'nın fonksiyonlarını öldüremez. Eser; Tanrı, insan ve felsefe ilişkisine epistemolojik bir yaklaşım içerisinde yönelmektedir. Elbette her insan hayatının bir anında aşkın bir varlığın eteğine sığınmıştır. İnsan kendisini ve kendisi dâhil tüm evrenin nasıl oluştuğunu/yaratıldığını yaşamı boyunca çoğu kez tartışmıştır. İşte bu tartışma onu Tanrı-insan ilişkisine yöneltmiştir.

“Tanrı, bütün eleştirel sınırlamaların ötesinde, elenmesi imkânsız metafiziğin vazgeçilmez konusudur. Her zaman bir realite ötesi vardır ve olacaktır; bu realite ötesi yerde yani Tanrı fikri sayesinde realiteden değere; teorik bilgi düzeninden fiil düzenine geçiş gerçekleşir; bu suretle insan realitesi Tanrı kavramı sayesinde bütünlüğe kavuşur; insan incelediği her şeyin çehresini değiştirir. Ancak Tanrı fikri, bir sistemler sistemi anlamına gelmez. Çünkü Tanrı, bütün temellerin, temeli olmayan temelidir. O, kutsal bir hakikat olduğundan, Onu açıklamakta bütün metafizik sistemler şu ya da bu ölçüde başarısız kalmaya mahkûmdur. Aynı şekilde ateizm de bilgi düzeniyle inanç düzenini birbirine karıştırdığından, Tanrı'nın yokluğunu kanıtlamak için entelektüel enerjisini boş yere harcamaktadır. Bu kitapta insan bilimlerinin ortaya koyduğu insan ve toplum gerçeğinden hareketle, metafizik teizmin ve ateizmin açmazlarından kurtulmaya çalışan Tanrı-insan ilişkisinin tasvirici bir anlatımını bulacaksınız.” (Arka kapak yazısı veya web tanıtım bülteninden alıntıdır).

Kitabın arka kapak yazısının içeriğine bakıldığında da bu eserin bizi düşünsel temelde akıl/vahiy kaynaklı bir hakikat arama yolculuğuna davet ettiği aşikârdır. Deizm tartışmalarının yapıldığı günümüz toplumlarında Tanrı/insan ilişkisi hala incelenmeye değer argümanlar sunmaktadır. İncelemeye çalıştığımız bu eser de umarız bu konudaki rasyonel hikmet arayışı zeminine katkı sağlar.